

neperebornoyi syly) [Official letter of the CCI of Ukraine on the certification of force majeure (force majeure circumstances)] dated 28.02.2022 N 2024 / 02.0-7.1. URL: <https://ips.ligazakon.net/document/mus36779?an=2> [in Ukrainian].

11. Derzhavna pidtrymka biznesu pid chas viyny: shcho treba znaty. [Government support for business during the war: what you need to know.] URL: <https://eba.com.ua/derzhavna-pidtrymka-biznesu-pid-chas-vijny-shho-treba-znaty/> [in Ukrainian].

Стаття надійшла до редакції: 15.04.2022

УДК 330.34.934:33

DOI: 10.36550/2522-9230-2022-12-69-72

Фомічов Костянтин Сергійович,
кандидат юридичних наук, доцент, доцент кафедри
міжнародних економічних відносин
Центральноукраїнського національного технічного університету
e-mail: kostyantun_fomichov@ukr.net
<https://orcid.org/0000-0003-2062-6441>

ОСОБЛИВОСТІ НАЦІОНАЛЬНОГО МЕХАНІЗМУ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ БЕЗПЕКИ ДІЯЛЬНОСТІ СУБ'ЄКТІВ ГОСПОДАРЮВАННЯ

Стаття присвячена актуальній проблемі забезпечення економічної безпеки організацій. Предметом дослідження є економічна безпека підприємства. Автором обґрунтовано необхідність забезпечення економічної безпеки організації для її стабільного та сталого розвитку. Розкривається суть економічної безпеки економічних суб'єктів як такий стан захищеності суб'єкта від внутрішніх та зовнішніх факторів, при якому він найбільш ефективно використовує свій потенціал, домагаючись при цьому зниження чи ліквідації існуючих ризиків чи інших обставин з метою захисту від них та досягнення основної мети комерційної діяльності в умовах конкурентного ринку.

Наводиться комплекс заходів спрямованих на вивчення внутрішніх та зовнішніх несприятливих для економіки факторів та ризиків. Відтак, до зовнішніх загроз віднесено: відсутність чіткої концепції, стратегії та програми соціально-економічного розвитку з реально досяжними цілями або надто популістський характер; перманентне відставання у розробці, безсистемність та недосконалість нормативно-правового забезпечення регулювання економіки; надто ризикова кредитно-грошова політика держави у банківській сфері, на фондовому та валютному ринках, неефективна податкова система тощо. До внутрішніх чинників економічної безпеки суб'єктів господарювання виникають у сфері його господарської діяльності віднесено: порушення режиму збереження конфіденційної інформації; вибір ненадійних партнерів та інвесторів; відтік кваліфікованих кадрів; нездатність об'єктивно оцінити кваліфікацію кадрів та їх компетентність; недостатня патентна захищеність; суттєві прорахунки у тактичному та стратегічному плануванні, пов'язані з неправильною оцінкою можливостей підприємства, помилками у прогнозуванні зовнішнього середовища тощо. Було розглянуто основні складові економічної безпеки суб'єктів господарювання. Систематизовано різні визначення економічної безпеки організації, що базуються на різних підходах. Уточнено та сформульовано поняття «економічна безпека».

Ключові слова: економічна безпека, економічні суб'єкти, підходи до визначення економічної безпеки, забезпечення безпеки.

Fomichov K. PECULIARITIES OF THE NATIONAL MECHANISM FOR ENSURING THE SAFETY OF BUSINESS ENTITIES

The article is devoted to the topical problem of ensuring the economic security of organizations. The subject of research is the economic security of the enterprise. The author substantiates the need to ensure the economic security of the organization for its stable and sustainable development. The essence of economic security of economic entities is revealed as such a state of protection of the subject from internal and external factors, in which he most effectively uses his potential, while reducing or eliminating existing risks or other circumstances to protect against them and achieve the main goal commercial activity in a competitive market.

A set of measures aimed at studying the internal and external adverse economic factors and risks. Thus, external threats include: lack of a clear concept, strategy and program of socio-economic development with realistically achievable goals or too populist in nature; permanent lag in development, inconsistency and imperfection of regulatory and legal support for economic regulation; too risky monetary policy of the state in the banking sector, in the stock and foreign exchange markets, inefficient tax system, etc. The internal factors of economic security of economic entities arising in the sphere of its economic activity include: violation of the regime of preservation of confidential information; selection of unreliable partners and investors; outflow of qualified personnel; inability to objectively assess the qualifications of staff and their competence; insufficient patent protection; significant miscalculations in tactical and strategic planning, associated with incorrect assessment of the company's capabilities, errors in forecasting the environment, etc. The main components of economic security of economic entities were considered. Different definitions of economic security of the organization based on different approaches are systematized. The concept of "economic security" is clarified and formulated.

Випуск 12. 2022

Key words: economic security, economic subjects, approaches to definition of economic security, security provision.

Постановка проблеми. Необхідність забезпечення стабільного та сталого розвитку підприємства зажадала детального вивчення питань економічної безпеки у короткостроковій, а й довгостроковій перспективі. Економічна безпека в загальному розумінні спрямована на захист інтересів підприємства та складових його діяльності: персоналу, матеріальних та нематеріальних ресурсів, фінансових активів, позиції на ринку, іміджу від негативного впливу факторів зовнішнього та внутрішнього середовища. Економічна безпека безпосередньо залежить від рівня фінансової безпеки та забезпечується безліччю інструментів, серед яких істотне значення має фінансовий та економічний захист. Актуальність вивчення проблем забезпечення економічної безпеки підприємства, а також управління нею зумовлені наявністю серйозних загроз: посилення конкуренції, нестабільність економічних процесів, зношений стан виробничого обладнання, застосування застарілих та енергоємних технологій. Конкуренція між виробниками сприяє підвищенню ефективності виробничої діяльності, зниженню витрат, захисту комерційних інтересів, здатних за рахунок збільшення продуктивності та кращого управління забезпечити стабільну фінансову стійкість підприємства, це та забезпечує економічну безпеку виробників. У разі забезпечення безпеки економічного суб'єкта необхідно пам'ятати про систему економічної безпеки. Вона включає комплекс заходів, спрямованих на вивчення внутрішніх і зовнішніх несприятливих для економіки факторів і ризиків. Діяльність суб'єктів господарювання в умовах сучасної вітчизняної економіки вимагає серйозного науково обґрунтованого підходу до вирішення проблем економічної безпеки. Багато в чому це пов'язано зі значним розширенням бізнесу загроз, за умов ринкового середовища. Актуальність теми дослідження зумовлена тим, що економічна безпека – це стан будь-якого господарюючого суб'єкта, що характеризується наявністю стабільного доходу та інших ресурсів, які дають змогу підтримати рівень життя у поточний період та у найближчій перспективі.

Аналіз останніх досліджень та публікацій. Проблемні аспекти національного механізму забезпечення безпеки діяльності суб'єктів господарювання стали предметом вивчення таких науковців як В.И.Ярочкін, А.І.Пономаренко, О.А.Грунін, А.Іванов, В.Шликов, В.І.Франчук, Т.М.Іванюта, А.О.Заїчковський, Л.І.Донець, А.І.Берлач, Н.Б.Кирич, Б.М.Андрушків, Л.Я.Малюта та інші.

Мета статті полягає в аналізі особливостей національного механізму забезпечення безпеки діяльності суб'єктів господарювання.

Виклад основного матеріалу дослідження. Сучасний етап соціально-економічного розвитку характеризується радикальними політичними, економічними, соціальними та екологічними змінами, стрімким розвитком науково-технічного прогресу, що проникає у всі сфери життєдіяльності людини. Наростання кризових явищ, невизначеності та динамічності економічної ситуації вимагає від суб'єктів господарювання посилення уваги до питань власної економічної безпеки, виявлення та нейтралізації можливих загроз, небезпек та ризиків, здатних негативно вплинути на стан та результати їх діяльності.

Так, деякі вчені під економічною безпекою розуміють стан економічної системи, що дозволяє їй динамічно, ефективно розвиватися, вирішуючи у своїй соціальні завдання. Інша частина вчених схиляється до того, що цей стан захищеності суб'єктів господарювання від негативного впливу зовнішніх та внутрішніх загроз, а також різноманітних дестабілізуючих факторів, при якому суб'єкт господарювання здатний до відтворення чи реалізації своїх комерційних інтересів [2].

Т. Васильцев пропонує під економічною безпекою суб'єктів господарювання розуміти такий стан функціонування, за якого суб'єкт господарювання та його продукція є конкурентоспроможними на ринку, і водночас гарантуються:

- найефективніше використання ресурсів, інтелектуального та кадрового потенціалу;
- стабільність функціонування та прогресивність розвитку;
- можливість протистояти негативним впливам зовнішнього та внутрішнього середовища його функціонування [4].

Подані погляди вчених на сутність поняття «економічна безпека суб'єктів господарювання» можна звести до двох основних підходів. Перший підхід базується на існуванні у суб'єкта господарювання конкретних цілей (наприклад, ефективність, стабільність функціонування, розвиток), яких він намагається досягти.

Суб'єкт господарювання характеризується наявністю внутрішньої структури (середовища) та існує у деякому зовнішньому середовищі. У зв'язку з наявністю певних якостей внутрішньої структури (середовища) суб'єкт господарювання може мати здатність перебувати у стані «безпеки». Це означає, що якщо зовнішнє середовище і надає на нього негативний вплив, то суб'єкт господарювання все одно функціонує та досягає своїх цілей. І якщо зміна зовнішніх умов не виходить за певні межі, то функціонування та досягнення підприємством своїх цілей гарантовано [3].

Другий підхід заснований на використанні понять «загроза» та «захищеність» від загроз. Передбачається, що існує підприємство з певними параметрами (наприклад, що стабільно функціонує, що прогресивно розвивається тощо). Існують загрози, які можуть негативно вплинути на ці параметри. Якщо параметри захищені від загроз, то забезпечена і безпека підприємства. Слід зазначити, що критерій захищеності параметра, а також обґрунтування вибору цих параметрів і критеріїв часто відсутній [7].

Аналіз існуючих визначень сутності загроз економічної безпеки показує, що в кожному з них так чи інакше відображена небезпека заподіяння економічної шкоди, що проявляється у вигляді збитків, негативного впливу, перешкод у досягненні цілей тощо. Загалом, загроза – це чинник, який створює значну небезпеку сталого функціонування економічної системи.

Таким чином, небезпека та загроза – однопорядкові, проте кількісно різні поняття. Прояв небезпеки у вигляді реальних втрат слід розглядати як сигнал можливого переростання її в загрозу, якщо не буде вжито відповідних заходів. На думку Є. Барикаєва, загроза – це сукупність умов та факторів, що створюють небезпеку для реалізації економічних інтересів, яка, у свою чергу, може створювати різноманітні ризики [1].

Причини виникнення загроз економічній безпеці суб'єктів господарювання обумовлені, з одного боку, факторами загальноекономічного характеру (макрорівень), які негативно впливають на значну кількість суб'єктів господарювання, а отже, загрожують і національній економічній безпеці. З іншого боку – факторами, пов'язаними з непередбачуваністю та неефективністю прийнятих управлінських рішень керівництвом самого підприємства (мікрорівень). Так, загрози економічній безпеці можуть виникати у зовнішньому для суб'єктів господарювання середовищі та бути пов'язаними з помилками при розробці та впровадженні тих чи інших реформ, з аморфністю науково-промислової та інноваційної політики держави, втратою керованості над економічними процесами тощо [5].

У цілому нині всі розглянуті підходи у тому мірою відбивають суть економічної безпеки організації. Економічна безпека включає кілька основних складових. Для кожної конкретної організації ці складові можуть мати різні пріоритети, залежно від загроз. У кожній організації внутрішні та зовнішні загрози різні за змістом. Організація знаходиться в зоні економічної безпеки лише тоді, коли у неї відсутні як зовнішні, так і внутрішні загрози.

Відтак, до зовнішніх загроз можна віднести: відсутність чіткої концепції, стратегії та програми соціально-економічного розвитку з реально досяжними цілями або надто популістський характер; перманентне відставання у розробці, безсистемність та недосконалість нормативно-правового забезпечення регулювання економіки; надто ризикова кредитно-грошова політика держави у банківській сфері, на фондовому та валютному ринках, неефективна податкова система; руйнування системи відтворення промислового потенціалу (насамперед його активної частини) внаслідок низької інвестиційної активності; зростання інфляції та відсутність нормального інвестиційного клімату в реальному секторі економіки, надання переваги поточним витратам над капітальними; неефективна та несправедлива приватизація; тотальна корупція у всіх сферах; створення сприятливих умов присвоєння та вивезення фінансових ресурсів за межі країни; втрата державного контролю над природними монополіями, ослаблення регулюючої функції держави у їхній цінній політиці; недобросовісність конкуренції економічних суб'єктів, їхня низька правова дисципліна, недолік або повна відсутність економічної етики; дискримінація із боку іноземних країн [8].

Внутрішні чинники економічної безпеки суб'єктів господарювання виникають у сфері його господарську діяльність. До них можна віднести: недостатній рівень дисципліни; порушення режиму збереження конфіденційної інформації; вибір ненадійних партнерів та інвесторів; відтік кваліфікованих кадрів; нездатність об'єктивно оцінити кваліфікацію кадрів та їх компетентність; недостатня патентна захищеність; суттєві прорахунки у тактичному та стратегічному плануванні, пов'язані з неправильною оцінкою можливостей підприємства, помилками у прогнозуванні зовнішнього середовища тощо; перебої в енерго-, водо-, теплостачанні; аварії, пожежі, вибухи; пошкодження обчислювальної техніки тощо [8].

Висновки. Узгальнивши усі вище викладені поняття можна сказати, що економічна безпека організації – це такий стан захищеності суб'єкта від внутрішніх та зовнішніх факторів, при якому він найбільш ефективно використовує свій потенціал, домагаючись при цьому зниження чи ліквідації існуючих ризиків чи інших обставин з метою захисту від них та досягнення основної мети комерційної діяльності в умовах конкурентного ринку. До першочергових завдань, покликаних нейтралізувати загрози і попередити зниження рівня економічної безпеки підприємства, можна віднести створення системи економічної безпеки, розробку способів запобігання можливим загрозам та напрямкам мінімізації негативних впливів.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ:

1. Берлач А. І. Безпека бізнесу: Навч. посіб. К.: Університет «Україна», 2007. 280 с.
2. Донець Л. І., Ващенко Н. В. Економічна безпека підприємства: Навч. пос. К.: Центр учбової літератури, 2008. 240 с.
3. Иванов А., Шлыков В. Экономическая безопасность предприятия. М., 2005. 265с.
4. Іванюта Т. М., Заїчковський А. О. Економічна безпека підприємства. К.: Центр учбової літератури, 2009. 256 с.
5. Камлик М.І. Економічна безпека підприємницької діяльності. Економіко-правовий аспект: Навч. посібник. К.: Атака, 2005. 432с.
6. Кирич Н.Б.Економічна та майнова безпека підприємства і підприємництва. Антирейдерство. Монографія. Тернопіль: Терно–граф, 2008. 424 с.
7. Полянська А.С., Трощенко Т.А. Сучасні технології управління економічною безпекою підприємства. *Вісник економіки транспорту і промисловості*. № 29. 2010. С.164-168.
8. Пономаренко А.І. Система економічної безпеки фірми. Шлях України до економічної безпеки : матер. наук.-практ. конф. (м. Харків, 14 квітня 2006 р.). Харків, 2006. 302 с.

9. Франчук В.І. Теоретична модель системи забезпечення економічної безпеки акціонерних підприємств. *Науковий вісник НЛТУ України*. 2010. Вип. 20 (8). С. 155-162. URL: http://www.nbu.gov.ua/portal/chem_biol/nvnlntu/20_8/155_Franchuk_20_8.pdf

REFERENCES:

1. Berlach, A. I. (2007). *Bezpeka biznesu: Navch. posib.* [Business Security: Textbook]. K.: Universytet «Ukraina» [in Ukrainian].
2. Donets, L. I., & Vashchenko, N. V. (2008). *Ekonomichna bezpeka pidpriemstva: Navch. pos.* [Economic security of the enterprise: Textbook]. K.: Tsentru uchbovoi literatury [in Ukrainian].
3. Yvanov, A., Shlykov, V. (2005). *Ekonomycheskaia bezopasnost predpriyatiya.* [Economic security of the enterprise]. M. [in Russian].
4. Ivaniuta, T. M., & Zaichkovskiy, A. O. (2009). *Ekonomichna bezpeka pidpriemstva.* [Economic security of the enterprise]. K.: Tsentru uchbovoi literatury [in Ukrainian].
5. Kamlyk, M.I. (2005). *Ekonomichna bezpeka pidpriemnytskoi diialnosti. Ekonomiko-pravovyi aspekt: Navch. posibnyk.* [Economic security of business. Economic and legal aspect: Textbook]. K.: Atika [in Ukrainian].
6. Kyrych, N.B. (2008). *Ekonomichna ta mainova bezpeka pidpriemstva i pidpriemnytstva. Antyreiderstvo. Monohrafiia.* [Economic and property security of enterprise and entrepreneurship. Anti-raiding. Monograph]. Ternopil: Terno-hraf [in Ukrainian].
7. Polianska, A.S., & Troshchenkova T.A. (2010) *Suchasni tekhnolohii upravlinnia ekonomichnoiu bezpekoiu pidpriemstva.* [Modern technologies of economic security management of the enterprise]. *Visnyk ekonomiky transportu i promyslovosti*, 29, 164-168 [in Ukrainian].
8. Ponomarenko, A.I. (2006). *Systema ekonomichnoi bezpeky firmy. Shliakh Ukrainy do ekonomichnoi bezpeky: mater. nauk.-prakt. konf.* [The economic security system of the firm. Ukraine's path to economic security: mater. scientific-practical conf.]. Kharkiv [in Ukrainian].
9. Franchuk, V.I. (2010). *Teoretychna model systemy zabezpechennia ekonomichnoi bezpeky aktsionernykh pidpriemstv.* [Theoretical model of the system of economic security of joint-stock companies]. *Naukovyi visnyk NLTU Ukrainy*, 20 (8), 155-162. URL: http://www.nbu.gov.ua/portal/chem_biol/nvnlntu/20_8/155_Franchuk_20_8.pdf [in Ukrainian].

Стаття надійшла до редакції: 16.04.2022